

14. Записано від Чухти Петра, 1934 р. н., народ. у с. Ждиня Горлицького повіту (запис 19 липня 2011 року).
15. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. Г. Теремка. – К. : ВЦ Академія, 2007. – 752 с.
16. Мишанич С. В. Усні народні оповідання: Питання поетики / С. В. Мишанич. – К. : Наукова думка, 1986. – 327с.
17. Потебня А. Естетика і поетика слова / А. Потебня. – К. : Мистецтво, 1985. – 302 с.
18. Сергійчук В. Трагедія українців у Польщі / В. Сергійчук. – Тернопіль, 1997. – 438 с.
19. Сокіл В. Одзвонив голодомор / В. Сокіл // Українці про голод 1932–1933. Фольклорні записи Василя Сокола. – Львів : Афіша, 2003. – С. 5–18.
20. Там mój dziadek żył, i ojciec żył, i ja pragnę tam żyć i umrzeć w ziemie rodzonej – документи поворотів // Вісник Закерзоння. – Перемишль, 2001. – № 8–9–10. – С. 30–76.
21. Ткаченко А. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / А. Ткаченко. – К. : Київський університет, 2003. – 448 с.
22. Z łemkowskiej skrzyni. Opowieści z Ługów i okolic / pod red. M. Szyszko-Grabana, A. Szyszko, ks. A. Grabana. – Strzelce Krajeńskie, 2004. – Т. 1. – 151 s.
23. Z łemkowskiej skrzyni. Opowieści z Brzozy i okolic / pod red. M. Szyszko-Grabana, A. Szyszko, A. Ryzdanicz, ks. A. Grabana. – Strzelce Krajeńskie, 2004. – Т. 2. – 280 s.

УДК 81'38

*Дубенко О.Ю.
(Київ, Україна)*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНЬОГО МОВЛЕННЯ

У статті розглянуто провідні напрямки дослідження стилю художньої літератури, що набули поширення протягом другої половини ХХ століття, охарактеризовано сучасний стан лінгвостилістичного вивчення художніх текстів.

Ключові слова: лінгвостилістичний, філологічний, семиотичний, дискурсивний підхід, лінгвопоетика.

В статье рассматриваются основные направления исследования стиля художественной литературы, утвердившиеся в отечественной и зарубежной филологии на протяжении второй половины XX столетия; характеризуются современные подходы к изучению художественных текстов.

Ключевые слова: лингвостилистический, филологический, семиотический, дискурсивный подход, лингвопоэтика.

The article highlights those tendencies in literary style research which proved to be the basic ones during the second half of the twentieth century. The paper also characterizes the state-of-art situation in literary texts studies.

Key words: linguostylistic, philological, semiotic, discourse approaches, linguopoetics.

© Дубенко О.Ю., 2011

У вітчизняній традиції питання про необхідність створення окремої наукової дисципліни, яка б вивчала саме художнє мовлення або естетично обумовлене використання засобів спілкування, уперше постало у 20-ті роки ХХ століття. Цікаво, що в історії філологічної науки ця подія пов'язана насамперед з ім'ям В.В.Виноградова, засновника теорії функціональних стилів, на авторитет якого посилаються прибічники виокремлення особливого функціонального стилю художньої літератури, тобто зрівняння у стилістичному статусі художнього та нехудожнього мовлення. Проте саме В.В.Виноградов зазначав специфічність стилю художнього мовлення у порівнянні з іншими функціональними стилями і прагнув обґрунтувати особливу галузь лінгвістичних розвідок – стилістику художньої літератури. Він трактував нову дисципліну як таку, що межує з поезикою або літературознавчою стилістикою як розділом теорії літератури, і навіть взаємодіє з нею, але при цьому має свої цілі, завдання і методи. За думкою В.В.Виноградова, «лінгвістично обґрунтована стилістика художньої літератури вивчає стиль як внутрішню цілісну та єдину систему взаємозв'язаних структурних елементів, які перебувають між собою у різних формах зв'язку, співвідношень та взаємодій. Але вона не в змозі за характером своїх прийомів, завдань і методів привести до розуміння та усвідомлення словесно-художнього твору як втілення єдиного цілісного смислу, «задуму» письменника. Проблема задуму автора, ідейних тенденцій, що закладені у літературному творі, його тематики, зв'язку сюжету та образів персонажів із дійсністю в світоглядом письменника, питання про місце цього літературного твору в загальному контексті сучасної йому літератури, про ставлення самого автора до відтворюваної і художньо перетвореної дійсності та багато інших подібних питань – пов'язані з мистецтвознавчим (у тому числі і літературознавчим) поняттям стилю і складає предмет вивчення стилістики літературознавчої, а тим самим і поезики – переклад О.Д.» [1:79]. Такий погляд на розмежування функцій стилістики художньої літератури та літературознавчої стилістики став широко розповсюдженим у науковій літературі, що дало початок вітчизняній стилістичній традиції і тому навіть коли першу з вищезгаданих стилістик називають літературознавчою, задля контрастного її відокремлення від лінгвістичної стилістики нехудожнього мовлення, коло питань які вона вивчає залишається лінгвістичним.

Проте, не можна не зазначити, що засадничі положення, які мають на меті надання чітких обрисів завданням стилістики художньої літератури та засвідчення її автономності, відокремленості від літературознавчої стилістики, у кінцевому рахунку приречені на подальші уточнення, так і можливий перегляд, зважаючи на відносність розмежування лінгвістичного і літературознавчого аналізу художнього тексту. Адже проблематичним видається дослідження художнього стилю у розумінні, що його задекларував у вищенаведеній цитаті В.В.Виноградов, без залучення питань, пов'язаних із чинниками поза текстової реальності, та задумом автора, які підпадають під компетенцію теорії літератури. Тому не дивно, що на сьогодні маємо неоднозначне трактування предмету і цілей стилістики художньої літератури, які загалом можна звести до двох основних позицій .

1.Одна з них спостерігається у стилістичних розвідках структуралістського спрямування, які зосереджуються на виражальних засобах художнього тексту, або ж у дослідженнях, що ґрунтуються на типових процедурах загального мовознавства.

Перші із зазначених наукових праць вивчають «стиль» у вузькому розумінні цього терміну: як «вираження», «форму», яка досліджується окремо від «змісту». Вони ске-

ровані на побудову узагальнених описів характерних для окремого автора, жанру або літературного напрямку виражальних засобів і стилістичних прийомів. Такий підхід, що був свого часу започаткований прихильниками використання доктрин трансформаційно-генеративної граматики в дослідженні мови літератури, а також лінгвістами, які не визнавали стилістику окремою дисципліною, вважаючи її лише «тінною лінгвістикою», містить суттєву, неодноразово констатовану в науковій літературі суперечність [2]. Адже при впровадженні дихотомії вираження: зміст поняття стиль одночасно пов'язує з можливістю вираження того ж самого змісту різними засобами. Проте аналіз стилю у відповідності до вимог збереження змісту при дослідженні різних засобів його вираження не можна вважати аналізом вираження, яке є незалежним від змісту. У наукових дослідженнях другої групи стиль літературного твору вивчається на тих самих засадах, що і стилі нехудожнього мовлення: шляхом виокремлення лінгвістичних характеристик текстів та подальшого їх співвіднесення із комунікативними ситуаціями, в яких ці тексти функціонують [3].

Отже, підсумовуючи все сказане, можна описати перший підхід до вивчення художнього тексту як лінгвістично орієнтований аналіз літературного твору. Він дозволяє виявити формальні та змістовні характеристики художнього тексту, але не є інструментом досягнення поетичної семантики твору, його філософсько-сміслової суті. Дослідження такого типу деякою мірою збагачують лінгвістичну науку уявленнями про співвіднесеність певних лінгвістичних форм із певними літературними стилями, жанрами і т.п., проте новаторство цих робіт не виходить за межі власне лінгвістики. Скажімо, статистичні данні про частотність і функції синтаксичних структур у творах того чи іншого літературного напрямку або окремих авторів завжди були малоцікавими із загальнофілологічного погляду, оскільки реальний зміст таких стилістичних розвідок зводиться до ілюстрування лінгвістичними фактами хрестоматійних літературознавчих істин. Іншими словами, вже досліджена літературознавцями площина змісту описується в термінах засобів вираження; тому паралелі, які проводяться у цих студіях є досить прогнозованими. Так, з огляду на схильність класицистів до логічного, аргументованого викладу думок, синтаксис їхніх творів характеризується великою кількістю підрядних речень, в яких особливо вираженими є відношення причини і мети. Емоційна піднесеність романтичних творів знаходить своє відображення у численних окличних та питальних реченнях. Притаманні імпресіонізму недоговореність, намагання відтворити перебіжність враження, співвідносяться з еліптичними структурами та номінативними реченнями. Якщо взяти до уваги загальновідомість як провідних рис кожного з вищезазначених літературних напрямків, так і відповідних семантико-структурних співвідношень, що спостерігаються і в художньому мовленні – аргументація потребує ускладнених, підрядних речень (науковий дискурс), емоційність виражається у питальних, окличних, еліптичних структурах (розмовне мовлення), – банальність таких досліджень з погляду загальної філології стає очевидною.

2. Інше, ширше трактування мети і завдань стилістики художньої літератури проявляється у двох основних іпостасях. Перша з них пов'язана з філологічним підходом до вивчення художнього тексту, друга – із семіотичним.

А) Автономність статусу стилістики художньої літератури передбачає не лише її відокремлення від стилістики практичного (нехудожнього) мовлення, але й ствердження

цього типу стилістики як окремої наукової дисципліни, що орієнтується на об'єкт як лінгвістичного, так і літературознавчого вивчення. Такою дисципліною, за В.П.Григор'євим, повинна стати лінгвістична поетика, предметом якої є «творчий аспект мови у будь-яких його маніфестаціях» – переклад О.Д. [4:58]. Цей науковий напрямок має бути пов'язаним із лінгвістикою й літературознавством і справляти вплив на вирішення «широкого кола проблем теорії та історії літератури, сприяти дієвому співробітництву філологів найрізноманітніших спеціальностей» – переклад О.Д. [4:300]. В.Я.Задорнова трактує лінгвопоетику як дисципліну, яка на відміну від лінгвостилістики, дозволяє виявити художню сутність тексту, а не лише описати його стилістичні особливості [5]. Лінгвопоетичний аналіз такого рівня виконувався В.В.Виноградовим, Г.О.Винокуром, Л.В.Щербою, Б.В.Томашевським, які блискуче володіли методиками як лінгвістичного, так і літературознавчого дослідження.

Б) Широке трактування цілей стилістики художнього мовлення може бути наслідком широкого розуміння самого поняття « стилістика», прикладом чого може слугувати семіотичний підхід до вивчення тексту. В річці цієї концепції проголошується автономний статус стилістики як дисципліни, що є паралельною лінгвістиці, яка вивчає те ж саме явище, але зі свого власного погляду [6:133]. За думкою П.Кассирера, стилістика є по суті самостійною дисципліною, проте її галузь дослідження має багато спільного з лінгвістикою, психологією, естетикою та літературознавством [7:43].

Ще один, сучасний напрям теорії художнього мовлення можна визначити як когнітивно-дискурсивний, в межах якого отримує активний розвиток когнітивна поетика, побудована, зокрема, на теорії категоризації (E.Rosch), теорії когнітивної метафори (G.Lakoff, M.Johnson, M.Turner) та теорії ментальних просторів (G.Fauconnier). Цей підхід до вивчення художнього мовлення передбачає остаточний розрив із вузько мовознавчими студіями і вихід у коло гуманітарного мислення. Трактування художнього мовлення як дискурсу пов'язує стилістику художньої літератури не лише з літературознавством, але й з культурологічними дисциплінами.

Отже, можна констатувати, що стилістика художньої літератури набуває сьогодні статусу повнокровної дисципліни – лінгвопоетики, яка має достатню пояснювальну силу щодо власне художньої семантики літературного твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В.В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В.В. Виноградов. – М.:Изд-во АН СССР. 1963. – 255 с.
2. Hendricks W.O. Style and the structure of literary discourse / W.O.Hendricks // Style and text/ -- Stockholm, 1973. – p. 63- 74.
3. Crystal D. Stylistics, fluency, and language teaching / D. Crystal // Interdisciplinary approaches to language. – L., 1971. – p. 34-56.
4. Григорьев В П Поэтика слова / В.П. Григорьев. – М.: Наука, 1979.
5. Задорнова В.Я. Восприятие и интерпретация художественного текста: / В.Я.Задорнова. -- М.: Высшая школа, 1984. – 154 с.
6. Ullmann S. Stylistics and semantics / S.Ullmann // Literary style.—N.Y.; L., 1971. – p. 127-135.

УДК 811.161.2'276 + 811.373

*Миколенко Т.М.
(Тернопіль, Україна)*

СЛЕНГОВА НОМІНАЦІЯ КОМПОНЕНТІВ ТЕМАТИЧНОГО ПОЛЯ РУХ

У статті досліджено тематичне поле сленг-лексики “Рух” на основі кваліфікаторів: дія, спосіб дії, засіб дії, предмет дії, суб’єкт дії, напрям дії. Проаналізовано лексеми з урахуванням ядра та периферії поля.

Ключові слова: *сленг-лексика, тематичне поле, рух.*

В статтє представлено тематическое поле сленг-лексики “Движение” с учетом выделения кваліфікаторов: действие, способ действия, орудие действия, предмет действия, субъект действия, направление действия. Проанализированы лексемы ядра и периферии поля.

Ключевые слова: *сленг-лексика, тематическое поле, движение.*

The article focuses on the thematic field of slang “Movement” taking into account allocation of qualifiers: action, the way of action, the action tool, the action subject, the subject of action, the action direction. Lexemes which are the center and periphery of the field are analysed.

Key words: *slang, thematic field, movement.*

У сучасному мовознавстві, як у вітчизняному, так і в зарубіжному, спостерігається різноманітність теоретичних концепцій та методологічних підходів при вивченні поля. Зародження польового принципу аналізу пов’язують з іменами Й. Тріра та В. Порцига. Викристалізований у семасіології, цей принцип розповсюдився на широке коло явищ – лексичні групи чи парадигми, парадигматичні поля (Й. Трір, У. Гуденаф, Ф. Лаунсбері, Е. Косеріу), синтаксичні поля (В. Порциг, Л. Вейсгербер), граматичні поля (В. Адмоні), граматико-лексичні поля (О. Гулига, Є. Шендельс), функціонально-семантичні поля (О. Бондарко) тощо (див. [1]). Таким чином, теорія поля охоплює багато точок зору, що являють собою різноманітні варіанти загальної ідеї – ідеї семантичного зв’язку слів у мові. Теорія поля виявилась результативною тому, що лінгвістам вдалося знайти ту структурну одиницю, в якій слово існує як елемент лексико-семантичної системи. Незважаючи на різноманітність змісту, який вкладають у це поняття, можна виокремити деякі загальні характеристики лінгвістичного поля: наявність певних відношень між елементами в структурі поля (А. Залевська), наявність специфічної структури поля (Ю. Караулов, Є. Кривченко), нерівномірність поля (Л. Босова), атракція (Г. Щур) [2: 7].